

Déu és

misogin?

Les tres grans religions monoteistes: cristianisme, judaisme i islam, han reservat per a la dona un paper secundari i submís.

Però cada vegada són més les veus femenines que demanen una relectura dels textos sagrats i exigeixen, des de dins, la plena igualtat.

Darrerament, els moviments integristes han representat un fre per a les demandes dels grups favorables a l'emancipació de la dona musulmana.

Les regles són moltes i les conseqüències variades. Algunes poden resultar quasi còmiques, com ara la prohibició de certs rabins ultraortodoxos a Jerusalem, que han advertit que les dones no han d'usar el telèfon mòbil en públic, "perquè atempta contra la virtut"; però d'altres, com la legislació islàmica aplicada en molts països que absol els "crims d'honor" dels homes contra les dones, o la queixa del Vaticà contra el repartiment de píndoles abortives entre les dones violades a Kòsovo, són inequívocament cruels. Basats en una lectura masculina dels textos sagrats, i seguint costums i legislacions "tradicionals", els homes s'han apoderat de la religió, l'han feta seua, l'han controlada, i l'han convertida en un instrument per a perpetuar la discriminació i la submissió de la dona.

Lluny del poder. I el primer pas per aconseguir-ho ha estat allunyar-les de les estructures del poder religiós. Fins fa

molt poc, el paper de la dona en les tres confessions conegudes com abrahàmiques, es limitava al de creient fidel i servidora, però mai al de ministra, sacerdotessa, imam o rabina; sempre allunyada dels llocs privilegiats d'intermediació amb Déu. I, tanmateix, les coses van canviant i cada vegada hi ha més moviments femenins que volen modificar l'estat actual de coses. La religió jueva i algunes esglésies cristianes, com ara l'anglicana o alguns grups evangelistes, són les més avançades en aquest camí cap a l'ordenació de dones.

El jueus es troben dividits des de principis del segle XIX en dos grups fonamentals, els ortodoxos i els reformistes; i aquests últims, al seu torn, en reformistes pròpiament dits i conservadors, diferenciats tan sols pel valor que unes comunitats i altres donen a les assemblees rabíniques, ja siguin vinculants (conservadors) o només orientatives (reformistes). Entre els ortodoxos, les normes de separació de sexes a la sinagoga

i d'apartar la dona de la possibilitat de ser rabina es continuen mantenint. Els grups més extremistes prohibeixen fins i tot que la dona pugui estudiar la Torà. Alguns jueus ortodoxos han reaccionat molt virulentament contra la decisió dels altres grups de deixar que les dones siguin rabines; l'actor jueu Jerry Lewis, per exemple, va manifestar en una ocasió que "una dona fent de rabí és com una vaca fent de rabí".

I, no obstant això, des del 1930 hi hagué dones rabines a Alemanya, tot i que no tenien un púlpit on exercir, i amb el pas d'una gran part de la població jueva als Estats Units després de la Segona Guerra Mundial, el seu nombre no ha fet més que augmentar. L'any 1970, els reformistes acceptaren que la dona podria ser rabina i el 1984 ho van fer els conservadors. El 1990, els reformistes també acceptaren que els homosexuals accediren a la posició de rabí. La situació dels ortodoxos, aproximadament el 15% dels jueus però també els més coneguts,

Els jueus ortodoxos marginen la dona. Els reformistes i conservadors són molt més permissius.

crea paradoxes. Com en el cas de Nejama Leibowitz, considerada una gran especialista en la interpretació del Talmud i autora de llibres que s'estudien en les universitats ortodoxes jueves; on ella no pot ensenyar. A casa nostra, tot i que la comunitat jueva és petita i majoritàriament formada per immigrants, hi ha representants dels dos grans corrents. Tant a Barcelona com a València hi ha sinagogues ortodoxes i de les tendències reformistes, però en cap d'elles hi ha rabines. A la sinagoga ortodoxa de Barcelona, fins i tot es manté la divisió de sexes més tradicional, amb els homes a la planta baixa, les dones casades al primer pis i les solteres amb les *agunot*, separades o divorciades, en una espècie d'entresòl.

Alba Toscano, una jueva nord-americana resident a València que ha fet classes en diverses universitats jueves i que s'alinea amb els reformistes conservadors, manifesta que "tot i que els ortodoxos no volen admetre dones rabines, la veritat és que ells mateixos reconeixen que no tenen arguments religiosos per a rebutjar-les, no les accepten simplement per 'tradició'".

En el cas de l'islam la situació és ben diferent. En primer lloc perquè la religió musulmana no accepta, en principi, intermediaris entre els creients i Al·là. Aquells que exerceixen com a "directors" de les mesquites i les seues activitats (imams) són escollits pels mem-

bres de la comunitat i no tenen en realitat més autoritat que aquella que el grup els atorga; i, no obstant això, cap dona no ha exercit mai aquest paper. Tampoc no és freqüent la seua presència entre els juriconsults (ulemes, alfaquís, cadis), els savis que interpreten l'Alcorà i en trauen les conclusions que la comunitat haurà d'aplicar; però sí que n'hi ha hagut, especialment a Egipte, dins del grup dels "germans musulmans".

Per a la marroquina Souad el-Hadry, feminista musulmana que actualment acaba la seua tesi doctoral al departament de dret constitucional de la Universitat de València i és una de les convidades pel Patronat Sud-Nord d'aquesta mateixa universitat per a im-

Dins l'Església catòlica la dona és una majoria aclaparadora, però quasi no té representació en les estructures de poder

partir el seminari "La dona al món islàmic", aquests juriconsults han manipulat el sentit de l'Alcorà per menystenir tot el missatge feminista que conté i perpetuar la dominació masculina. Souad destaca que "actualment, poques dones van a l'oració de la nit i quasi cap a la de la matinada. Se'ls impedeix participar en la vida religiosa precisament per a impedir que arriben als textos purs, sense les interpretacions masculines clàssiques. Hi ha una dita que els juriconsults solen adduir per mantenir aquest costum: 'el millor per a la dona és resar a casa', però no són paraules del profeta, tot el contrari, ell va obligar els primers musulmans a llevar l'ordre que impedia l'accés de la dona a les mesquites".

I el cristianisme? la situació és molt variada segons les diferents esglésies. L'Església Anglicana ordena pastores als Estats Units i Canadà des del 1978 (la primera a ser ordenada a Europa va ser Katherine Young, a Belfast, el 1990). La situació, però, no és de total igualtat entre els ministres homes i les dones, ja que si l'Església adjudica un pastor a una determinada comunitat, aquesta ha d'acceptar-lo per força, però si és una pastora, pot rebutjar-la. D'altres esglésies protestants o evangèliques, com els cuàquers o els protestants escandinaus, sí que practiquen l'ordenació de ministres eclesiàstiques en igualtat plena de condicions amb els seus col·legues homes. L'Església Catòlica Vella, fundada l'any 1870 en reacció contra el Concili Vaticà I, i que compta 500.000 fidels, va ordenar el 19 de febrer de l'any 2000 la seua primera sacerdotessa. L'Església catòlica de Roma però, la que aplega més fidels arreu del món, no vol ni sentir a parlar del tema, almenys oficialment. Quan l'Església Anglicana va decidir ordenar dones, el cardenal-arquebisbe de Bolonya, Giacomo Biffi, va dir que acceptar dones sacerdotesses seria com "celebrar missa amb torrades i Coca Cola enlloc de fer-ho amb pa i vi". L'any 1998, Joan Pau II va fer callar el debat sobre el sacerdocí femení amb un decret que aclaria que el fet que les dones no pogueren ser ordenades sacerdotesses no era un costum o

A tot el món islàmic són ben poques les dones que assisteixen a l'oració de la nit, i quasi cap no hi va a la de la matinada.

una tradició, sinó una "veritat de fe". La discussió, doncs, quedà prohibida. I no obstant això encara continua.

Entre el 29 de juny i l'1 de juliol del 2001 es va celebrar a Dublín el primer Congrés Ecumènic del Moviment Mundial per l'Ordenació de la Dona. Entre altres conclusions, es va acordar enviar al papa una petició per tal que revocara la prohibició de la discussió sobre el sacerdocí femení i se li va recordar la tradició de la primitiva Església d'ordenar dones diàcones.

La teòloga valenciana Lucía Ramón, membre de l'Associació de Teòlogues Espanyoles, destaca que, una vegada més, la tradició s'ha imposat sobre allò que realment és un valor religiós. Segons recorda, "Pau VI va crear una comissió teològica per tractar el tema de l'ordenació de les dones i la conclusió a què aquesta va arribar va ser que no hi havia arguments teològics per prohibir-

la." La situació de la dona dins l'Església catòlica és molt contradictòria. Per un costat és aclaparadora majoria entre els practicants i entre els catequistes, i també entre els religiosos (es calcula que hi ha al voltant de 800.000 dones en ordes monàstics i només 400.000 homes) i per un altre quasi no té representació en les estructures organitzatives, educatives i de poder. Enclaustrada al convent o relegada al paper de mare, a la dona catòlica li costa fins i tot poder estudiar teologia: en moltes ciutats sense facultat, la teologia només s'imparteix en seminaris, on li és prohibida l'entrada.

Aquest estat de coses ha provocat que moltes dones catòliques s'organitzen i que, a més, realitzen actes simbòlics de protesta. Al nostre país, per exemple, té molta vitalitat el Col·lectiu de Dones en l'Església, que en ocasions assisteix amb mocadors violetes a les misses, o substitueix la donació monetària a la

recol·lecta per paperets amb missatges en què es demana una major presència de la dona en les estructures del clergat.

Dimoni, temptació... i mare. Però a més d'impedir-los l'accés a la vocació religiosa en les mateixes condicions que l'home, les grans religions monoteistes han servit, i serveixen, per relegar la dona a un paper secundari dins la societat i mantenir-la sempre submissa a l'home; en nom de suposats preceptes sagrats se li ha donat un tracte vexatori, se li ha impedit gaudir de la sexualitat—reduint-la a una mera funció reproductiva—i fins i tot s'ha justificat la violència en contra seua.

Tot i que, en una primera ullada, sembla l'islam la religió que més denigra la situació de la dona, l'Alcorà representà un avançament respecte als textos sagrats judeocristians. Com indica Souad el-Hadry, a l'Alcorà no és la dona la que

tempta el varó per fer-li transgredir la llei de Déu; no apareix cap Eva traïdora i maligna –paradigma de la dona com a font de perdició–, sinó que, clarament, són els dos els que, de mutu acord, tasten la fruita de l'arbre prohibit seduïts pel dimoni. Així i Umsalma, dues de les dones del profeta Mahoma, no paren de demanar-li més presència en la vida de la mesquita, sopen i dinen amb els homes i participen en els debats públics. Gràcies al *hijad* (el vel o mocador) marquen la seua condició de dones lliures, separades de les esclaves o les prostitutes, de dones que poden passejar per la ciutat i no han de ser molestades.

“Però tot això –explica Souad– va canviant a la mort del profeta. Els juriconsults converteixen el vel en una obligació i van oblidant el paper actiu de les dones del profeta per reforçar el rol de dona submissa que interessa mantenir en una societat patriarcal com és l'àrab”. Fins i tot, institucions o regles que en principi es van crear a favor de la dona ara s'han girat en contra seua. Per exemple, el dret a una part de l'herència del pare, que així no passava totalment a l'hereu, com s'esdevenia en la societat cristiana. La dona havia de rebre, almenys, la meitat que els seus germans. El que en el segle VI era un gran avanç ara és una norma antiquada i sense sentit que discrimina la dona i que molts països continuen aplicant.

Souad el-Hadri, al costat de moltes dones més com ara l'iraniana Farhad Khosrokhavar, opina que davant d'altres moviments d'emancipació de la dona musulmana que proposen renunciar a la religió, el que cal és progressar des de dins, rellegir els textos, l'Alcorà i la Sunna, i llevar-los la gran càrrega de manipulació masclista que han acumulat. “A més –indica Souad– l'islam té una de les seues bases en la *ijathad*, l'actualització, i aquesta porta ens ha de permetre evolucionar i aconseguir per a la dona un lloc digne dins de l'islam; tancar-la seria matar la religió.”

Les reivindicacions feministes, en tot cas, no són noves en la religió de Mahoma. Ja en el segle XIX pensa-

dors com el tunisià Altahar Jadad o l'egipci Khasim Ahib, autor de *L'emancipació de les dones*, demanaven un nou lloc per a la dona musulmana.

En els últims anys, els moviments integristes han representat un fre per a les demandes d'aquests grups. Qüestions que començaven a debatre's, com ara la supressió del repudi o el dret de la dona a exercir-lo també sota forma de divorci (només admès a Tunísia, a la República Àrab Sahrauí Democràtica i amb moltes dificultats a Egipte), han quedat de sobte aturades. “Molts d'aquests moviments –explica Souad el-Hadri– pressionen perquè no es toque res en l'estatut de la dona. Els governs els tenen por i accepten les seues pressions. En realitat, hi ha una mala interpretació de la identitat islàmica. En l'àmbit públic tots ens occidentalitzem però quan toca l'estatut privat, no; la dona submissa i tancada, amb el vel, s'ha convertit en el refugi de la nostra espiritualitat i de la nostra forma de ser, i això és una falsedat.”

El debat de l'avortament. En uns altres aspectes, com la utilització de mètodes anticonceptius o l'avortament, l'islam es mostra molt més obert que no d'altres credos. Així, quan alguns fidels preguntaren a Mahoma si era correcte no acabar el coit ejaculant dins de la dona sinó fora per evitar que es quedara embarasada, aquest va dir que sí. El sexe, doncs, no tenia per què ser només una relació

La creació de l'estat d'Israel i la necessitat d'incorporar la dona a noves tasques va influir en la perspectiva judaica d'aquesta

per a procrear: quedava oberta la porta per a la utilització de mètodes anticonceptius. Respecte a l'avortament, molts juriconsults islàmics el rebutgen, però d'altres admeten que el fetus té ànima a partir del tercer mes i que és correcte dins d'aquest marge.

Dins de la tradició hebraica, l'avortament té mala fama social però no hi ha cap impediment religiós. “Es dóna la paradoxa –comenta Alba Toscano– que molts del metges que practiquen avortaments als hospitals dels Estats Units són jueus perquè la nostra religió no ho prohibeix, però al mateix temps entre les nostres comunitats encara està molt malament vist.”

El judaisme també ha reduït molts anys el paper de la dona al de companya de l'home, aquella que ha de treballar –de franc– per tal de portar avant la família i la llar. El tòpic de la mare jueva, hospitalària, protectora i infatigable, continua encara vigent entre els grups més ortodoxos que no veuen amb bons ulls la incorporació de la dona al món del treball i la seua emancipació. “No obstant això –comenta Alba– la realitat històrica, amb tot el que ens ha oferit el segle XX, ha dinamitat els estereotips i el paper de la dona tancada i submissa ja no té sentit.” Sens dubte, la creació de l'estat d'Israel i la necessitat d'incorporar la dona a tasques abans tan allunyades del seu rol, com ara l'exèrcit, ha influït decisivament en la perspectiva judaica sobre el paper de la dona.

El temps també ha passat per a les cristianes, però en algunes confessions com ara la catòlica o l'ortodoxa, aquell paper sublim i impossible de la dona com a verge i mare continua vigent. L'encíclica de Joan Pau II *Mulieres dignitatem*, volia ratificar aquest ideal eteri i inassolible.

L'oposició frontal a l'avortament, ni que siga en casos extrems com les violacions, ha provocat que moltes dones es troben incòmodes al si de l'Església catòlica i que algunes ho manifesten cada vegada més clarament. El grup de Catòliques pel Dret a Decidir, per exemple, es mostra obertament partidari del dret a l'avortament en articles, pàgines web i tot

Tot i que puga semblar l'islam la religió que més denigra a la dona, l'Alcorà representà un avançament respecte als textos sagrats judeocristians.

tipus de manifestos, i acusa la jerarquia eclesiàstica de prendre decisions sobre la qüestió sense ni tan sols consultar la posició de les dones. De fet, no sols de cara a l'avortament sinó a altres mètodes anticonceptius molt més inofensius i socialment acceptats com el preservatiu, la posició de l'Església catòlica és la més retrògrada. La sexualitat femenina encara es considera com un mer objecte i instrument per a la procreació. L'any passat, el bisbe de Castelló va publicar en un full parroquial un article en el qual recomanava a les joves que, tot i que de manera casta, "calmaren" els impulsos sexuals dels seus xicots. L'escrit va ser durament criticat però deixava clara la posició oficial respecte a la sexualitat: només l'home pot tenir "impulsos", la dona, no.

La dona, un varó inferior. Des dels textos teològics, la dona ha estat considerada inferior, un varó defectuós, com diu Sant Agustí, que no és en realitat la imatge completa de Déu. Per tal de redimir-se, la dona ha de ser mare. "Això provoca –comenta Lucía Ramón– frustració en les dones que no poden ser-ho i incomprensió i allunyament per part d'aquelles que no volen. L'excessiu control de la sexualitat, especialment de la femenina, i la centralitat en la reproducció, ha deixat de banda vessants im-

portantíssims del sexe com ara la funció unitiva de què parlava el Concili Vaticà II, on entren el gaudi i la comunicació."

Però, a més de discriminar-les i retallar la seua vida sexual, les esglésies cristianes, en major o menor grau tenen també una important responsabilitat en la violència contra les dones, especialment dins de l'àmbit familiar. Entre 1988 i 1998 el Congrés Ecumènic Mundial, en què participen totes les esglésies cristianes a excepció de la catòlica –tot i que hi ha membres que hi assisteixen– va celebrar el "Decenni ecumènic en solidaritat amb les dones". L'objectiu era promoure l'ajuda i el suport a les dones des de les esglésies i exigir-los una atenció especial als greus problemes que pateixen arreu del món. Un dels projectes que es va dur a terme va ser el de les "cartes vives", complets informes de visites de grups ecumènics a 330 esglésies, 68 consells nacionals i 650 grups de dones. Entre els resultats d'aquestes cartes hi ha l'omnipresència de la violència contra la dona arreu del món i la incomoditat amb què les esglésies perceben el problema, a la vegada que en moltes ocasions toleren els homes violents i intenten que les dones no denuncien aquestes violències.

Resulta bastant lògic, doncs, que els informes detectaren també un gran nombre de dones que no es trobaven gens

còmodes dins de l'església i decidien abandonar-la o mantenir-hi només un contacte ritual. Passatges de la Bíblia en què les dones són sacrificades o les adúlteres condemnades sense judici mentre els homes poden tenir moltes parelles sexuals abonen la imatge d'església permissiva amb les "relliscades" masculines i implacable amb les femenines.

Per a Lucía Ramón, el camí que falta recórrer és molt llarg i ha de començar per la mateixa teologia i el llenguatge que utilitza: "Hi ha molts cristians que no es troben còmodes en una església jerarquitzada i patriarcal, amb un déu que castiga i vigila. Començar a parlar de Déu com a mare protectora i consoladora, buscar una església més oberta i dialogant, són propostes de la teologia feminista que no sols poden millorar la relació de les dones amb l'Església, sinó de tots en general. Els moviments de dones volen superar la dualitat home/dona per no deixar-ne ningú al marge."

Però, malgrat tot, arreu del món, les tres religions abrahàmiques han creat durant segles la imatge d'un déu home, totpoderós i venjatiu. Encara queda molt perquè la cara femenina del creador aparega davant dels seus fidels. De moment, el camp sagrat és, per a la dona, camp de lluita.

Jordi Sebastià